پەیڤێک لەبارەی کتێبی کرۆکی مرۆڤی ئێریک فرۆمەوە.. گوڵزار حەمە فەرەج

ئێریک فرۆم ناوێکی دیارە لە بواری دەروونناسی و سۆسیۆلۆژیدا، لە هەمانکاتیشدا یەکێکە لەو نووسەرانەی کە هەتا کۆتایی ژیانی، پێنووسەکەی لە دژی ستەم و دەسەڵاتی فاشیزمدا بەکاردەهێنا، فرۆم خاوەنی شێوازێکی تایبەتی نووسینە، کە زۆرجار هەوڵ دەدات بە شرۆڤەکردنی پرسە زانستی و دەروونییەکان بە زمانێکی بەرزی ئەدەبیەوە بنووسێت، هەوڵیش دەدات مرۆڤ بە ناخی خۆی بناسێنێت.

لە ماوەی پێشوودا چاوم بە یەکێک لە کتێبە جوانەکانی کەوت کە ئەویش کتێبی « کرۆکی مرۆڤ»ە. لەلایەن نووسەر و وەرگێڕ ئەردەڵان عەبدوڵڵا بەشێوەیەکی جوان ئەم کتێبەی وەرگێڕاوەتە سەر کوردی لەپاش خوێندنەوەی، پێمخۆشبوو چەند دێڕێکی لەبارەوە بنووسم، تاوەکو بەخوێنەرانی ئاشنا بکەم.

راستە فرۆم خوێندکارێکی فرۆید بووە، بەڵام لە زۆر حاڵەتیشدا جیاوازی بۆچوونیان هەبووەو رەخنەی لە هەندێک تێزی فرۆید گرتووە، یەکێکیش لە جیاوازییەکانی نێوانیان ئەوە بوو، کە ئێریک فرۆم توانی زانستی سایکۆلۆژی و سۆسیۆلۆژی پێکەوە گرێ بدات و بەدوای راستییەکاندا بگەڕێت، ئەم کتێبەشی یەکێکە لە کتێبە باشەکانی و هەوڵێکی نایابە بۆ ناسینی مرۆڤ وەک ئەوەی کە هەیە.

فرۆم لەم کتێبەدا هەوڵی شرۆڤەکردنی پرسەکانی توندوتیژیی و جۆرەکانی دەدات، خۆشەویستیی، مەرگدۆستی و موڵکداریی و کەلتور و نەرجسیەت زۆر بە جوانی شیکردۆتەوە، دەریشیخستووە کە ئایا کرۆکی مرۆڤ شەڕەنگێز و گێندەڵە، یان خێر و پاکە. روونیکردۆتەوە کە سەرپێچیکردنی مرۆڤ مەرجێکە بۆ هۆشیاربوونی و توانای بڕیاردانی دەردەخات و باوەڕبوون بە چاکی مرۆڤ، لە ئەنجامی ئەو باوەڕبەخۆبوونە نوێیە دروست بووە، کە لە ئەنجامی ئەو پێشکەوتنە سیاسی و ئابوورییە مەزنەی کە لە سەردەمی رێنانساسدا دەستی پێکرد.

هەروەها فرۆم لەم کتێبەدا باسی کۆمەڵێک بابەتی گرنگی تری کردووە وەک نیکرۆفیلی –مەرگدۆستی واتای خۆشەویستی بۆ مەرگ. کەسایەتی نیکرۆفیلی ئەو کەسەیە کە ئارەزووی هەموو شتێکی مردوو دەکات، وەک لاشەی مردوو و پاشەڕۆی خواردن، هەروەها نیکرۆفیلییەکان زۆر حەز دەکەن قسەوباس دەربارەی نەخۆشیی و کفن و دفن بکەن. زۆرجاریش

شەڕنگێزن و حەزیان بە جەنگ و کوشتن و توندوتیژیی هەیە.
باشترین نموونەش لە کەسانی مەرگدۆست کەسایەتی هیتلەرە، کە بە تەواوەتی سیفاتی نیکرۆفیلی بەسەریدا دەسەپێت، نووسەر هەوڵیداوە زۆر بەجوانی شرۆڤەی کەسایەتی دەروونی هیتلەر بکات.
بیۆفیلی – ژیاندۆستی مەیلی بیۆفیلی دژی نیکرۆفیلییە، کە جەوهەرەکەی بریتییە لە خۆشەویستی بە ژیان کە حاڵەتێکی پۆزەتیڤە، هەموو گیانلەبەر و مرۆڤی، خاوەنی مادەیەکی زیندوون کە مەیلی بە تەکەڵاوی یەک بوون هەیە. دەتوانین کەسایەتی بیۆفیلی لە ڕێگەی کۆمەڵێک سیفاتەوە بناسینەوە، لەوانە حەز دەکات ژیانی خۆش بوێت و هەوڵ دەدات هەموو بوارە جۆربە جۆرەکانی ژیان تاقی بکاتەوە، حەز دەکات ژیانێکی سەرکێشانە بژی نەک ژیانێکی گەرەنتی. هەروەها مەیلی ژیاندۆستی لە پشت هەموو شێواز و میتۆدە فەلسەفییەکانەوەیە.
لە بەشێکی تری کتێبەکەدا باسی تەوەرێکی گرنگی تر دەکات کە ئەویش مەسەلەی نەرجسیەتە. ئەریک فرۆم زۆر بە جوانی باسی ئەم نەخۆشییە دەروونییەی کردووە، بەلای فرۆمەوە نەرجسیەتیش دوو جۆرە « نەرجسیەتی باش، نەرجسیەتی خراپ» . فرۆم پێی وایە نەرجسیەت و مەیل و بەهایەکی پێویستە بە مەرجێک بە مەبەستی باش بەکار بهێنرێت و سنووری خۆی تێنەپەڕێنێت، بەڵام کاتێک زیاد لە پێویست بوو، ئەوا دەبێتە نەخۆشییەکی دەروونی خراپ، زۆربەی دیکتاتۆرەکانی جیهانیش کەسایەتی نەرجسیەتی خراپیان هەیە.
دیارە جگە لەمانە، کتێبەکە باسی کۆمەڵێک بابەتی گرنگی تر دەکات، کە هەموویان بەدەوری مرۆڤدا دەسووڕێنەوە. لە کۆتاییدا، دەستخۆشی لە کاک ئەردەڵان عەبدوڵڵا دەکەم و هیوای سەرکەوتن و کاری جوانتری بۆ دەخوازین.

گوڵزار حەمە فەرەج

کێ، خاوەنی پەروەردە و فێرکردنە لە هەرێمی کوردستان؟.. ئاری زێندینی

پڕۆسەی (پەروەردەوفێرکردن) پڕۆسەیەکی درێژخایەنە, داینەمۆوبناغەی تاك و كۆمەڵگەوزانست و داهێنانە , داینەمۆوبناغەی هۆشیاری كۆمەڵگەیە بە گشتی. پڕۆسەی (خوێندن و پەروەردەوفێرکردن) ئەرکی حکومەتە لە چوارچێوەی وەزارەتی پەروەردە و دامودەزگا پەروەردەیەکان کە تاك ئاڕاستە دەکات بە گوێرەی ئەو سیستەم فەلسەفە پەروەردەیەی پلانی بۆ دانراوەودایڕشتووە ئامانجیش لێی تاك و كۆمەڵگە خوێندەوارو پەروەردەکراووزانست و داهێنانیان زۆر بێت هەروەك سێکتەرووەزارەتەکانی (تەندروستی و رۆشنبیری) وەزارەتەکانیتری حکومەت سیستەم و بەرنامەی خۆی هەیە بۆ باشترکردن و رۆشنبیکردن و هۆشیاری تاك و كۆمەڵكە هیچ کەس و لایەنێك بۆی نییە شت بنووسێ و بەرنامەوسیستەم دابڕێژێ خەڵك ڕێنمایی بکات و ئاڕاستە بکات لەدەرەوەی وەزارەتی حکومەت باوەڕپێنەکراوە . (پەروەردەوخوێندن) بەتایبەت (وەزارەتی پەروەردە) لە هەموو وڵاتێك و حکومەتێك پشك و بەرپرسیاری گەورەی هەیە لە (ژێرخان و سەرخانی) كۆمەڵگە تاکو بەشێوەیەکی سەردەمیانەو زانستانەوپەروەردەیانە تاك و كۆمەڵگە ئاڕاستە بکاتر بۆ داهاتوویەکی گەش , پرۆسەی (پەروەردەوفێرکردن) لە دنیایی ئێستادا ئەرکی حکومەتە بەڵام گەر بۆ مێژوو بگەڕێنەوە ئەرکی تاك و كۆمەڵە کەسان و پێغەمبەران و فەیلەسوفان و بیرمەندان بووە زۆربەی تاك و كۆمەڵگەکانیش سوودیان لێ بینیووەو ئاڕاستە کراون تا تاك و كۆمەڵگە تەندروست و هۆشیاربن بن , گەر سەیری کوردستان بکەین لە كۆنەوە خەڵك بە گشتی لە ڕێی پیاوچاکان و شێخ و مەلاو شاعیروحوجرەی مزگەوتەکان فێری زانست و خوێندەواری و زانیاری بوونە بەڵام لە ئێستادا دامودەزگایی سەردەمی لە نێو جکومەت کە (وەزارەتی پەروەردەیە) خزمەت بە تاك كۆمەڵگە دەکات لە رووی زانست و پەروەردەوخوێندن. هەر حکومەت و وڵاتێك سیستەمی پەروەردەی تایبەت بە خۆی هەیە بەر پرسیاری تاك و كۆمەڵگەیە لە دەرەوەی ئەم سیستەمە و وەزارەتە پڕۆسەکە شێواووئامانجی خۆی ناپێكێ هەرکەسە دەست وەرداتە پڕۆسەی خوێندن بیروبۆچون و بەرنامەوپڕۆگرام دانێ سەر لە قوتابی و خوێندکار بشێوێنی, پەروەردەوفێرکردن و خوێندن دەبێت قوتابی و خوێندکار بە

یەك ئاست پەروەدەكراوخوێندەوارو زانست وەرگر بن ئامانجیش گرینگی دان بە هۆشیاری و خوێندەواری و داهێنانی تاك و كۆمەڵگەیە نەك تەنها بەدەستهێنانی بڕوانامە و دەرچوون ژینگەی تاك و كۆمەڵگەی ئێمە جیاوازە لەگەڵ ژینگەی تاك و كۆمەڵگەیەكیتر, گەر سەیری بواری یان سێكتەری (پەروەردەوفێركردن) بكەین لە (هەرێمی كوردستان) باروودۆخەكە زیاتر بەلای یان خەمی بڕوانامە و دەرچوونە لایەنە پەروەدەییەكـان و زانسـت و خوێنـدەواری و داهێـنـان فـەرامۆشكراوە ئەمەش هۆكاری خۆی هەیە روون و ئاشكرایە و بێ سەروبەری هەیە كە دەسـت دەخەنـە نـاو پڕۆسـەی خوێـنـدن و سیسـتەمی پـەروەردە سست و عەیبداردەكەن, (پەروەردەوفێركردن)بواروسێكتەرێكی هەستیارە لە هەمـوو كۆمەڵگەیـەك و وڵاتێـك, هـەروەك دەبینیـن زۆربـەی خـاوەن بڕوانامە و دەرچووەكان كەم خوێندەوارو كەم زانستن هیچ داهێنانێكی سەردەمیانەونوێیان نیە لە بوارەكەی خۆی كە رۆژانە دەبینین و دەبیستین هۆكارەكەشی (وەزارەتی پەروەردە) كەمتەرخەمی و نەبوونی لێپێچینەوە بەرامبەر ئەو كەسانەی لێرەولەوێ دەست دەخەنە ناو پڕۆگرامـی پەروەردەوخوێـندن كـە كـاریگەری زۆری لـە سـەرقوتابی و خوێندكار هەیە وەك(دانانی مەلزەمە و مەنهەج كورتكردنەوەووانەی ڤیدیۆیی) كە دەبێتە سەر لێشێواندنی قوتابی و خوێندكار سیستەمی پەروەردەوخوێندن بەهەند وەرنەگرن كەلەلایەن كەسانی پسپۆروشارەزا دانراوە كە پڕۆسەیەكی درێژخایەنە كە داهاتوو دیاریدەكات . گەر سەیری (وەزارەتی پەروەردە) بكەین لە حكومەتی هەرێمی كوردستان نیـوەی واتـە 50 % زیـاتر ئەركەكـەی و بەرنـامە وپڕۆگرامەكـانی فەرامۆشكراوە یان گرنگی پێنەدراوە لە خوێندنگاوقوتابخانەكان لەلایـەن قوتابیـان و خوێـندكاران بەتـایبەت لـە رووی فێربـوون و خوێندەواری وداهێنانی زانستی زیاتر قوتابی وخوێندكاری خاوەن بڕوانامە و دەرچوو ئەم ئەركە بە ئەركی (وەزارەتی پەروەردە) نازانێ بە ئەركێكی تایبەتی خۆی دەزانێ چونكە تایبەت فێركراوە لە قوتابخـانە تایبەتیەكـان و مامۆسـتاتایبەتیەكانەوە فێردەكرێـن و ئاڕاسـتە دەكرێـن تەنهـا بەمەبەسـتی دەرچـوون و بڕوانـامە.ئەو قوتابخانە تایبەتیانەو مامۆستا تایبەتیانە و كەسانی سەربەخۆ دەست دەخەنە ناو پڕۆگرامەكانی خوێندن و قوتابخانەكان وەك (مەنهەج گۆڕین و كتێب پوختكردنەوە و دانانی مەلزەمە و وانەی ڤیدیۆیی) كەچی هەندێكیان دەستخۆشیشیان لێدەكرێ و ناوبانگ دەردەكەن لە سۆشیال میدیا و تەلەڤیزیۆنەكان كە كارێكی ناوازەیان كردووە بەڵام روون و ئاشكرایە دڵنیام مەبەستیان بەرژەوەندی مادی تایبەتی خۆیان بیردەكەنـەوە نـەك پەروەردەوفێركردنـی گشتـی و ڕاستەقینە ئەمـەش پێچەوانـەی یاسـاو سیسـتەمی پـەروەردەو فێركردنـە (هەركەسـەولە

ئاوازێك بخوێنێ) لە هەر حكومەت و وڵاتێك دەبێت لێپێچینەوەوبەدواداچوون و چاودێری هەبێت كە بۆ ئەو كەس و كارانە هەبێت كە بە ئاسانی و ئاشكرا بەر دەستی قوتابی و خوێندكار دەكەوێت چونكە بۆ سەروبەری و ناجێگیری و سەقەتی لە سیستەمی پەروەردەوفێركردن بوونی دەبێت, بۆ نموونە كتێبی مەنهەجی وانەی كوردی پێكهاتووە لە (ڕێزمان و ئەدەب و خوێندنەوە) لەلایەنی چەند كەسانی شارەزاوپسپۆرولایەنی دەروونی و تەمەنی قوتابی و خوێندكار بەرچاو گیراوە كە پێویستە ئەو بابەتانە بخوێندرێ چۆن دەبێت كەسێك ئەم كتێبە دەستكاری بكات كورت و پوختی بكاتەوە تەنها بە مەبەستی نمرەودەرچوون ئەدی (پەروەردەوفێركردن و خوێندەواری) ئەنجامەكەشی ئەوەیە لەم ڕۆژگارە دەیبینین كە پەروەردەوخوێندەواری ئاستی دابەزیوە پاش تەواوكردنی پەیمانگاوكۆلیژ (زمانی دایك) بەباشی شارەزا نییە ! هەستی نەتەوەیی و نیشتمانی سفرە و خۆشەویستی بۆ خاك و وڵات نییە ! چونكە ئەركی پەروەردەوفێركردن وەك وەزارەتی پەروەردە تاك و كۆمەڵگەیەكی تەندروست و هۆشیار بەرهەم بێنێت ئەمەش بەرنامە و سیستەمی زۆربەی حكومەتی وڵاتانە لە جیهان چونكە لە دواجار هەر (قوتابی و خوێندكار) خاوەن و ڕۆڵەی ئەو كۆمەڵگەوخاك و نیشتمانەن .